

Wat is de relatie tussen gender & geweld?

Leestijd 14 min.

In de aanpak van fysiek, seksueel en online geweld bij jongeren is het belangrijk om aandacht te hebben voor de rol die gender hierin speelt. Bestaande gendernormen vergroten voor meiden en lhbt+ personen het risico om slachtoffer te worden van (online) seksueel geweld en (ex)partnergeweld. Voor jongens vergroten ze het risico om plegger te worden van (online) seksueel geweld en (ex)partnergeweld. Maar wat is gender en hoe kan genderongelijkheid leiden tot geweld? Deze factsheet beantwoordt deze vragen en sluit af met tips voor een gendersensitieve aanpak van geweld.¹

Wat is gender?

Gender gaat over de rollen en verwachtingen die we als maatschappij hebben van meiden en jongens. Iedere cultuur heeft specifieke ideeën over wat het betekent om vrouw of man te zijn en hoe meiden en jongens zich horen te gedragen. Gender is dan ook geen vaststaand gegeven, maar een iets wat vorm krijgt door sociale en culturele gewoontes van een plaats en een tijd.²

Genderidentiteit gaat over wie je bent: iemands diepgevoelde overtuiging vrouw, man of non-binair te zijn. Non-binair betekent dat je je niet herkent in man of vrouw, maar dat je iemand daartussen of -buiten bent.

Genderexpressie gaat over hoe je je uit: hoe iemand zich naar buiten presenteert, vrouwelijk mannelijk of genderneutraal (ook wel androgyn genoemd). Iedereen heeft een eigen mix aan vrouwelijke, mannelijke en neutrale kanten. Het is vaak niet makkelijk al je kanten te laten zien, omdat de maatschappij anders oordeelt over meiden en jongens bij hetzelfde gedrag. (Zie gendernormen).

Sekse of geslacht verwijst naar geslachtskenmerken als genitaliën, hormonen, chromosomen en lichaamsvormen. Aan de hand van uiterlijke geslachtskenmerken krijgen de meeste baby's sekse vrouw of sekse man toegekend. Sommige baby's krijgen sekse 'o' toegekend van *onbekend* of *onbepaald*. Er is veel meer diversiteit in sekse dan de labels vrouw, man en o doen vermoeden, iedereen heeft een eigen en unieke set aan geslachtskenmerken.

Gendernormen zijn ideeën over welke gedragingen, activiteiten en eigenschappen maatschappelijk geaccepteerd zijn voor meiden en welke voor jongens. Gendernormen zijn sociaal- cultureel bepaald en worden beïnvloed door factoren als leeftijd, klasse en etniciteit, maar ook door religie en seksuele oriëntatie. Gendernormen zijn doorgaans gebaseerd op genderstereotypen. De invulling van wat wel en niet geaccepteerd is voor meiden en jongens verschilt door de tijd heen, per samenleving en tussen sociale klassen. Gendernormen zijn afhankelijk van de context, en kunnen veranderd worden.

Gender en ongelijkheid

Stereotiepe gendernormen houden maatschappelijke ongelijkheden tussen jongens en meiden in stand. Zo wordt wat als mannelijk gezien wordt in onze maatschappij vaak hoger gewaardeerd dan wat als vrouwelijk gezien wordt. Dit hangt ook samen met andere maatschappelijke ongelijkheden, bijvoorbeeld op basis van seksuele voorkeur. Zo wordt heteroseksualiteit binnen de maatschappij vaak nog gezien als de norm en hoger gewaardeerd dan andere seksuele voorkeuren, zoals homo- of biseksualiteit. Dit noemen we ook wel de heteronorm. Lees hierover verder in het [rapport](#) dat Atria schreef over genderstereotypen en de levensloop.

Mensen die stereotiepe gendernormen en de heteronorm als waarheid zien, worden vaker pleger (jongens) of slachtoffer (meiden en lhbti+-personen) van (online) seksueel geweld en (ex)partner geweld. Mensen die niet voldoen aan stereotiepe gendernormen of de heteronorm, lopen groter risico om slachtoffer te worden van (online) seksueel geweld en (ex)partner geweld.

Voorbeelden van fysiek, verbaal en online gendergerelateerd geweld

- iemand uitschelden voor homo.
- het maken van seksistische grappen.
- in een relatie iemand willen controleren of domineren.
- straatintimidatie.
- ongewenste sexting of misbruik met beeldmateriaal.
- aanranding en verkrachting.

In deze factsheet hebben we het met name over (online) seksueel geweld en (ex)partner-geweld, maar er zijn meer vormen van gendergerelateerd geweld.

Wat is gendergerelateerd geweld?

Gendergerelateerd geweld (GGG) is geweld tegen iemand op grond van geslacht, genderidentiteit, seksuele oriëntatie of genderexpressie. In de praktijk treft dit geweld vooral meiden, meiden en mensen die niet voldoen aan de gendernormen, bijvoorbeeld mensen die zich identificeren als lhbti+.

25% van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag is tussen de 17 en 21 jaar.

Jongens met genderstereotiepe opvattingen (bijv.: 'jongens zijn stoer, meiden zijn zorgzaam') en traditionele opvattingen over seksualiteit ("jongens geven hun wensen aan, meiden zijn verantwoordelijk voor grenzen") plegen eerder gendergerelateerd geweld dan jongens die geen genderstereotiepe opvattingen hebben.^{3, 4, 5, 6} Meiden zijn eerder slachtoffer van geweld als ze genderstereotiepe opvattingen hebben, in het bijzonder een positieve houding ten opzichte van mannelijke dominantie.⁷

Vooral jongeren tussen de **14 en 29 jaar** lopen risico, met name op seksueel en online geweld. Ook daders zijn vaak jong. Zo is **25%** van de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen de **17 en 21 jaar** en nog eens **25%** is tussen de **22 en 30 jaar**.⁸ Daarnaast kwam uit een onderzoek in 2018 naar voren dat jongeren relatief vaker (online) grensoverschrijdend gedrag accepteren dan oudere leeftijdsgroepen.⁸

Stereotiepe gendernormen en de heteronorm maken jongens kwetsbaar om pleger te worden van gendergerelateerd geweld en meiden en lhbti+ jongeren kwetsbaar om slachtoffer te worden.

(Online) Seksuele grensoverschrijding

Dit is een verzamelterm voor alle vormen van (online) seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan en waarbij geen sprake is van consent (instemming). Online geweld kan hierbij ook overgaan in offline geweld en andersom. Voorbeelden van seksuele grensoverschrijding zijn ongewenste aanrakingen, zoenen tegen iemands wil, ongevraagd sturen van dickpics, aanranding en verkrachting. Soms is het heel duidelijk dat bepaald gedrag een grens overschrijdt, soms ook niet. Een aanraking die voor de één prettig is, kan door een ander als grensoverschrijdend ervaren worden. Bovendien is het zo dat iemand op elk moment ook diens consent weer kan intrekken, nadat die deze heeft gegeven. Dit kan het proces ingewikkeld maken voor beide partijen.

Oorzaken van gendergerelateerd geweld

- stereotiepe gendernormen en de dubbele moraal.
- ongelijke maatschappelijke verhouding tussen jongens en meiden.
- heteronorm en gebrekkige acceptatie van seksuele- en genderdiversiteit.
- verschillen in macht op basis van leeftijd, positie en afhankelijkheid.
- gebrekkige seksuele en relationele vorming.

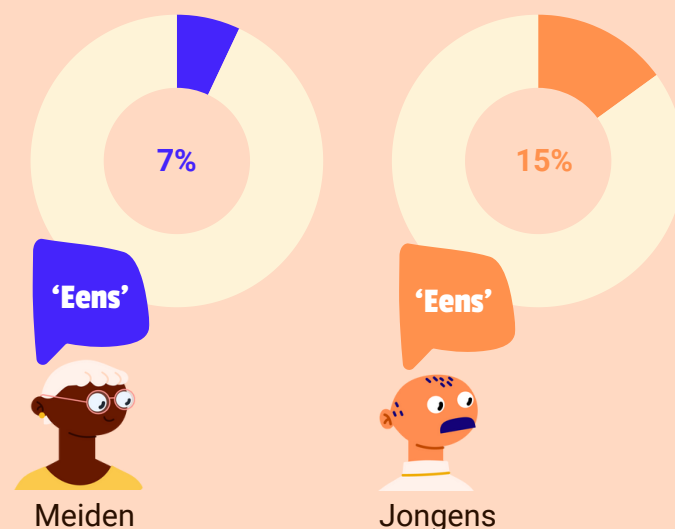

In 2022 zegt **30%** van de **16- tot 18-jarigen** en **33%** van de **18- tot 24-jarigen** in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek slachtoffer te zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In figuur 1 zie je dat meiden hierbij vaker slachtoffer zijn dan jongens.

Victim blaming

Uit onderzoek blijkt dat een deel van de jongeren vindt dat het slachtoffer verantwoordelijk is voor het seksueel grensoverschrijdend gedrag dat hen overkomen is, bijvoorbeeld omdat het slachtoffer sexy kleding droeg of alleen over straat ging. Jongens vinden dit over het algemeen vaker dan meiden. Dit wordt 'victim blaming' genoemd. Zo is **15%** van de jongens het eens met de stelling dat als een vrouw sexy kleding draagt, het haar eigen schuld is als ze wordt aangerand of verkracht (tegen **7%** van de meiden) en is **11%** van de jongens het eens met de stelling over alleen over straat gaan (tegen **3%** van de meiden).⁸

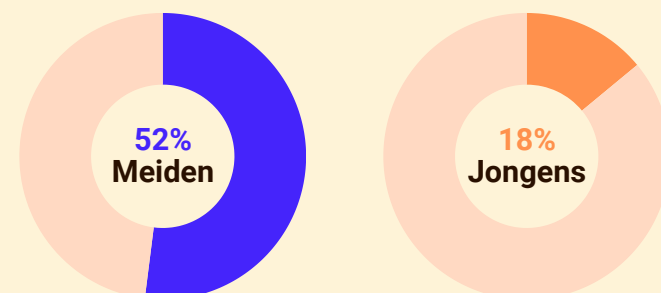
"Als een vrouw sexy kleding draagt dan is het haar eigen schuld als ze wordt aangerand of verkracht"

Figuur 1

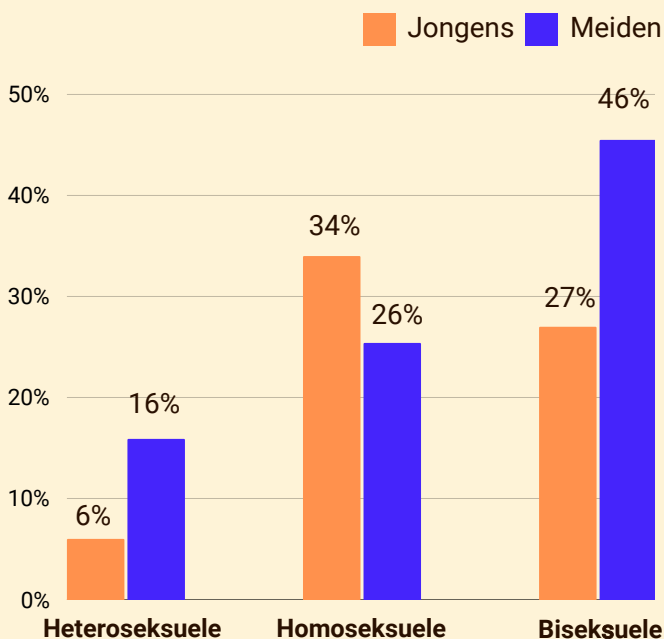
Het percentage jongeren dat slachtoffer is geworden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de afgelopen 12 maanden⁹

18-24 jaar

Figuur 2

Het percentage mensen dat seksuele grensoverschrijdingen heeft meegemaakt uitgesplitst naar seksuele oriëntatie.⁹

Lhbt+ personen zijn vaker slachtoffer van seksuele grensoverschrijding. In figuur 2 zie je dat vooral homoseksuele jongens (34%) en biseksuele vrouwen (46%) hier vaker last van hebben. Exacte cijfers over seksueel geweld jegens intersekse personen ontbreken. De verwachting is dat ook zij relatief veel seksueel geweld ervaren.

Deze percentages zijn exclusief eventueel online geweld. Lhbt+-personen hebben over het algemeen een actiever online leven en kunnen daarom ook vaker negatieve online-ervaringen hebben.

Wanneer is iets (online) seksuele grensoverschrijding?

Bij een positieve (online) seksuele interactie is sprake van wederzijdse instemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid. Grenzen worden overschreden als aan één of meer van deze voorwaarden niet wordt voldaan.

Is dit seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Casus: Als Julia naar de gymles loopt, maken een aantal jongens seksueel getinte opmerkingen over haar billen. Pablo vindt dit niet oké en doet er niet aan mee. De jongens richten zich dan op hem en beginnen te joelen 'Hé Pablo, ben je gay ofzo'.

Ja. Dit is seksuele grensoverschrijding en stereotiepe gendernormen en de heteronorm spelen hier een rol:

- Julia wordt gezien als lustobject en krijgt te maken met seksuele intimidatie
- Pablo wordt gepest omdat hij zich niet 'als een echte man' gedraagt
- Het woord gay wordt hier denigrerend gebruikt

Impact van (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag

Bijna de helft van de jonge jongens en meer dan de helft van de jonge meiden heeft naar eigen zeggen klachten of problemen als gevolg van de ervaring met seksueel geweld. Het gaat hierbij vooral over psychische, seksuele en relationele problemen.¹⁰ Mogelijke gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag:

- Posttraumatische stressstoornis (PTSS)
- Angst
- Depressie
- Schaamte en schuldgevoel
- Seksuele problemen
- Lichamelijke klachten (buikpijn, pijn aan de geslachtsdelen)
- SOA
- Ongewenste zwangerschap

Impact van omgeving

De impact die (online) seksuele grensoverschrijding op het slachtoffer heeft, hangt niet alleen af van de ernst en de aard van het geweld. Geloof en steun vanuit de sociale omgeving is van enorm belang voor slachtoffers. Vrienden die achter je staan, familie die je opvangt en beschermt en erkenning voor wat je is aangedaan is helpend voor herstel. Afkeuring, afschuw en onbegrip maakt de ervaring erger en vergroot daarmee ook de impact op het slachtoffer.

Victimblaming (het slachtoffer de schuld geven) gebeurt vaak zonder dat mensen het door hebben. Uitspraken als "Waarom stuurde je dan ook die foto." kunnen kwetsen en het schuldgevoel versterken. Wat een negatieve invloed kan hebben op de verwerking. Andere factoren zijn bijvoorbeeld de duur en frequentie van het misbruik, de mate waarin de dader en het slachtoffer een band met elkaar hebben en de mate van steun en opvang die iemand krijgt. Eerdere ervaringen met geweld, een nadelige gezinssituatie en al bestaande angstklachten vergroten de kans op stressreacties.

Ook kan er herhaald slachtofferschap plaatsvinden als het online geweld betreft. Dit heet **'secundaire victimisatie'**, waarbij slachtoffers telkens opnieuw slachtoffer worden wanneer hun beeldmateriaal opnieuw wordt bekeken.

(Ex-)partnergeweld

(Ex-)Partnergeweld is iedere vorm van geweld tussen partners of ex-partners. Ook een (constante) geweldsdreiging wordt beschouwd als (ex-)partnergeweld. Hierbij gaat het om alle vormen van geweld: fysiek, emotioneel/psychisch, seksueel, financieel of online, en om stalking. Vaak is het zo dat de verschillende vormen verweven raken met online geweld. Bijvoorbeeld: een ex-partner die dreigt naakt-beelden online te zetten en tegelijkertijd het slachtoffer aan het stalken is door continu whatsapp berichten te sturen, te bellen en langs te gaan.

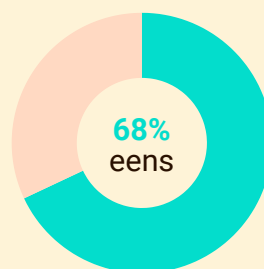
Uit landelijk onderzoek bleek in 2019 dat in een periode van 5 jaar ongeveer **420.000 mensen** van **18 jaar en ouder** een of meerdere keren slachtoffer waren geweest van (ex-)partnergeweld. Naar schatting waren in diezelfde periode van vijf jaar circa 76.000 meiden en circa 13.000 jongens het slachtoffer van structureel geweld door een partner of (ex-)partner, van geweld dat maandelijks, wekelijks of dagelijks voorkwam.^{11, 12}

In 2018 bleek dat twee derde van de jongeren (**14-29 jaar**) het nooit acceptabel vindt wanneer een man lichamelijk geweld gebruikt tegen zijn vriendin, de helft vindt dit nooit acceptabel als het een vrouw betreft die lichamelijk geweld gebruikt tegen haar vriend. Jongens en meiden verschillen hierin nauwelijks van elkaar.

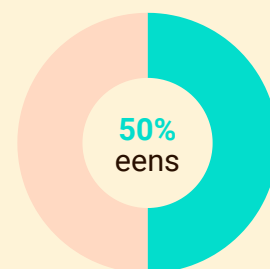

Figuur 3

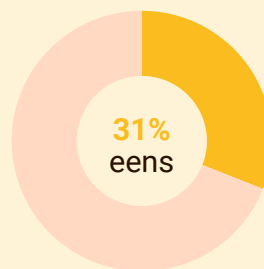
Acceptatie van geweld volgens jongeren, 14-29 jaar¹⁴

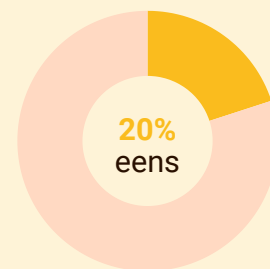
"Het is **nooit** acceptabel als een **man** een **vrouw** slaat"

"Het is **nooit** acceptabel als een **vrouw** een **man** slaat"

"Het is **acceptabel** als een vrouw een man slaat - als de man begint"

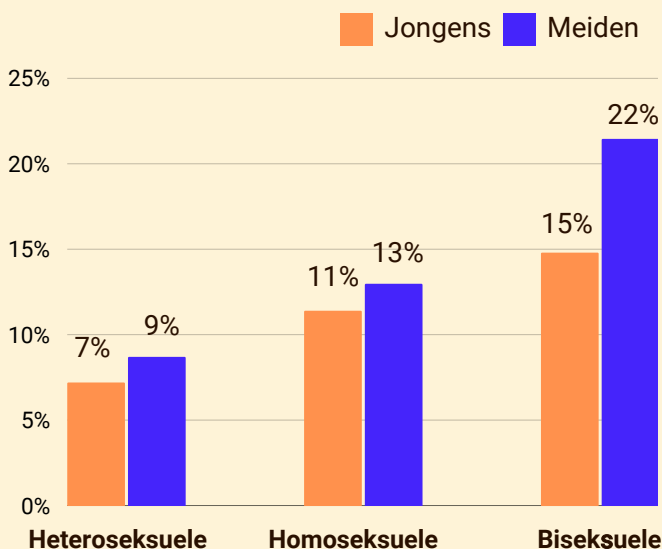

"Het is **acceptabel** als een man een vrouw slaat - als de vrouw begint"

Een aanzienlijk deel van de jongeren vindt **'reactief geweld'** wél legitiem. Dit is geweld als reactie op het gedrag van de ander. Zo blijkt dat **31%** van de jongeren het acceptabel vindt dat een vrouw lichamelijk geweld mag toepassen als reactie op het geweld van haar mannelijke vriend. Ook als een vrouw begint met slaan vindt een vijfde van de jongens en meiden dat een man mag terugslaan. In figuur 3 zie je dat een beduidend deel van de jongeren dat geweld geoorloofd is als de ander vreemdgaat; dit wordt vooral geaccepteerd van meiden van wie de vriend is vreemdgegaan.

Figuur 4

Het percentage personen die te maken krijgt met huiselijk geweld, uitgesplitst op seksuele oriëntatie⁹

Bij mensen uit de lhbt+-gemeenschap komt partnergeweld relatief vaker voor dan bij heteroseksuele mensen. Huiselijk geweld komt voor bij **40%** van de trans personen. Daarvan gaf **25%** aan dat dit partnergeweld betrof.¹³ In figuur 4 kan je zien dat partnergeweld vaker voorkomt bij lhbt-personen. Exacte cijfers over seksueel geweld jegens intersekse personen ontbreken. De verwachting is dat ook zij relatief veel seksueel geweld ervaren.

Is dit partnergeweld?

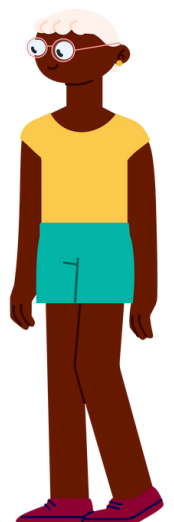
Casus: Camiel eist van zijn vriendin dat zij het wachtwoord van haar Instagram account met hem deelt, zodat hij kan monitoren wat ze daar doet. Hij zegt dat dat de manier is waarop zij kan laten zien dat ze hem trouw is. Hij wil ook zijn wachtwoord delen, zodat het eerlijk is.

Ja. Dit is partnergeweld en gender speelt hierin een rol:

- Camiel wil zijn vriendin controleren door haar Instagram account te monitoren. Het feit dat hij zijn wachtwoord ook wil delen, maakt het willen controleren van zijn vriendin niet minder erg.
- Door te eisen dat zij haar wachtwoord deelt neemt Camiel een dominante positie in waar hij de baas speelt over wat er in de relatie wel en niet gebeurt.
- Door te zeggen dat zij haar trouw moet bewijzen, zet hij haar onder druk om dingen te doen die ze misschien niet wil.

Waarom een gendersensitieve aanpak van geweld?

Bij een gendersensitieve preventieve aanpak van geweld wordt er rekening gehouden met hoe genderongelijkheid en stereotiepe gender-normen impact hebben op het leven en de keuzes van jongeren. En hoe dit gendergerelateerd geweld in de hand werkt. Door gendergelijkheid als norm neer te zetten, uit te gaan van diversiteit en stereotiepe gendernormen te doorbreken neem je belangrijke oorzaken van geweld weg en bied je jongeren ruimte om op een gelijkwaardige, gewenste en veilige manier (seksuele) relaties aan te gaan.

Tips voor preventie

1 Heb aandacht voor gender in de preventie en aanpak van gendergerelateerd geweld

- Wees je bewust hoe stereotiepe gendernormen impact hebben op het (online) leven en de keuzes van jongeren. Heb hierin ook aandacht voor machtsverschillen.
- Creëer een veilige omgeving waar jongeren kunnen afwijken van stereotiepe gendernormen en zichzelf kunnen zijn.
- Wees bewust van je eigen normen, waarden en vooroordelen rondom gender, seksualiteit en relaties en sta open voor de diversiteit aan normen en waarden die onder jongeren leven. Zo kunnen er bij jongeren met verschillende (culturele) achtergronden anders gedacht worden over wat wel of niet kan.
- Bespreek gender, seksualiteit, relaties en (online) daten met jongeren, wees daarin nieuwsgierig naar de opvattingen en ervaringen van de jongeren zelf en voorkom het benoemen van stereotypen.
- Wees een rolmodel, door jezelf kwetsbaar op te stellen en niet aan de sociale norm te voldoen, geef je jongeren de ruimte dat ook te doen.

2 Doorbreek stereotypen

- Beoordeel meiden, jongens en non-binaire jongeren niet anders bij hetzelfde (seksuele) gedrag.
- Stereotiepe gendernormen niet bevestigen maar bevragen.
- Biedt ruimte voor de diverse eigen opvattingen en ervaringen van jongeren over mannelijkheid en vrouwelijkheid.

3 Ga uit van gelijkheid

- Zet in op respectvolle omgang, ook als je het niet met elkaar eens bent
- Discussieer niet over gelijke rechten, neem gelijkwaardigheid als uitgangspunt.
- Stel een onbetwistbare norm dat (online) pesten, uitsluiten, intimidatie en (online) geweld nooit oké zijn.
- Grijp in bij negatief gedrag als slutshaming, victimblaming, schelden met homo of het opleggen van een machonorm.

4 Normaliseer diversiteit

- Ga er niet vanuit dat iemand hetero en cisgender is of wel bepaalde geslachtskenmerken zal hebben. Ga uit van diversiteit.
- Laat een positieve houding ten aanzien van diversiteit zien, iedereen is anders en dat is een mooi gegeven.
- Maak diversiteit zichtbaar en bespreekbaar: representatie en taal zijn hierin belangrijk.

Wil je meer informatie?

- Online cursus – Het G-Woord: [G-woord: aandacht voor gender om geweld te voorkomen - Webwinkel - Rutgers](#)
- Preventie SGG: [Voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag - Seksindepraktijk](#)
- Act4Respect: act4respect.nl

Bronnen

1 In algemene cijfers is de populatie lhbt+ personen meestal klein. Ongeveer 1 op de 15 personen valt onder deze categorie. Dat betekent dat algemene cijfers meer zeggen over cis-hetero personen dan lhbt+ personen. Daarom hebben we naast de algemene cijfers ook specifieke cijfers over lhbt+ personen toegevoegd.

2 Gebruikelijke voornaamwoorden zijn zij/haar, hij/hem, die/diens, of hen/hun. Dit kan verschillen per persoon en sommige mensen vinden meerdere voornaamwoorden prettig. Het is daarom altijd goed om te vragen hoe iemand aangesproken wil worden.

3 Leen, E., Sorbring, E., Mawer, M., Holdsworth, E., Helsing, B. & Bowen, E. (2013). Prevalence, dynamic risk factors and the efficacy of primary interventions for adolescent dating violence: An international review. *Aggression and Violent Behavior* 18, 159-174.

4 Tharp, A.T., DeGue, S., Valle, L.A., Brookmeyer, K.A., Massetti, G.M., & Matjasko, J.L. (2012). A systematic qualitative review of risk and protective factors for sexual violence perpetration. *Trauma Violence Abuse*, 14(2), 133-167.

5 Jewkes, R., Flood, M. & Lang, J. (2014). From work with men and boys to changes of social norms and reduction of inequities in gender relations: a conceptual shift in prevention of violence against women and girls. *Violence against women and girls* 3, 1-10.

6 Reyes, H., Foshee, V., Niolon, P., Reidy, D., Hall, J. (2016). Gender role attitudes and male adolescent dating violence perpetration: Normative beliefs as moderators. *Journal of youth and adolescence*, 45(2), 350-360.

7 Baugher, A. & Gazmarian, J. (2015). Masculine gender role stress and violence: A literature review and future directions. *Aggression and Violent Behavior* 24, 107- 112.

8 Römken, R., Van den Brink, A., De Jong, T., (2018). Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld.

9 Centraal Bureau voor de Statistiek (2022). Prevalentiemonitor Huiselijk geweld en Seksueel grensoverschrijdend gedrag.

10 Rutgers (2017). Seksuele gezondheid in Nederland in 2017.

11 Eijkern et al., 2018.

12 Ten Boom & Wittebrood, 2019.

13 Movisie (2020). Onzichtbaar geweld, LHBTI+ en huiselijk geweld.

14 Atria en Rutgers hebben in 2018 een online survey uitgevoerd onder ruim 1000 jongeren in de leeftijd van 15 tot 30 jaar."

Colofon

© Atria, Rutgers, COC, 2023
Vormgeving [Kate Snow Design](#)
Huisstijl [De Merkfabriek](#)

Act4Respect

Act4Respect zet zich samen met jongeren en professionals in voor gelijkwaardige relaties onder jongeren & jongvolwassenen waarin geen ruimte is voor fysiek, seksueel of cybergeweld. Act4Respect wil voorkomen dat iemands sekse-, seksuele-, of genderidentiteit of persoonlijkheid aanleiding vormt voor geweld.

Act4Respect wordt gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en is een samenwerking tussen: